

2. Rechten, plichten en overleg.

Inleiding.

In de V&G -wetgeving (Arbo-wet) staan niet alleen plichten voor werkgevers. Dat was heel vroeger wel zo, toen de eerste wetten op het gebied van veiligheid en arbeid bijvoorbeeld kinderarbeid verboden en de arbeidstijden in de fabrieken aan banden legden. Tegenwoordig zijn het niet alleen de werkgevers, maar ook de werknemers, die hun steentje moeten bijdragen aan veiligheid, gezondheid en welzijn. Veel dingen zijn al verplicht volgens de wet, maar VCA stelt nog extra eisen. Operationeel leidinggevenden hebben een voornamelijk taak bij de uitvoering van het VGM -beleid van een bedrijf. Zij moeten opleidingen regelen, toezicht houden, toolbox meetings voorzitten en werkplek inspecties doen. Over deze zaken gaat dit deel.

- 2.1 Algemene verplichtingen van de werkgever
- 2.2 Taken, rechten en plichten van operationeel leidinggevenden
- 2.3 Voorlichting, opleiding en instructie
- 2.4 Werkplekinspecties
- 2.5 Algemene verplichtingen van de werknemer
- 2.6 Algemeen recht van de werknemer.
- 2.7 VGM – overleg.
- 2.8 Certificatie, veiligheidspaspoort en opleiding risicovolle taken
- 2.9 VCU -certificatie
- 2.10 VCO -certificatie
- 2.11 Het veiligheidspaspoort
- 2.12 Opleidingen risicovol werk

2.1 Algemene verplichtingen van de werkgever

Elke werkgever moet een preventiebeleid voeren, voor het bevorderen van de veiligheid en de gezondheid (V&G) van de werknemers. Dat beleid moet zijn geïntegreerd in het bedrijfsbeleid. Dat betekent dat er een systeem benadering moet zijn voor de planning en uitvoering van het V&G -beleid. Het is geen 'hap -snap' zaak; er moeten een globaal preventieplan (op beleidsniveau) en een jaarlijks actieplan (op uitvoeringsniveau) worden opgesteld en uitgevoerd. Er moet een schriftelijke risicoanalyse worden uitgevoerd en waar nodig moeten interne of externe deskundigen (preventiedienst) worden geraadpleegd. De werkgever moet overleggen met zijn werknemers, toezicht houden (controleren of werknemers zich aan de instructies houden) en maatregelen nemen om de veiligheid en gezondheid van derden op de arbeidsplaats te waarborgen. Als er zich calamiteiten voordoen, moeten werknemers zich in veiligheid kunnen brengen (evacuatie) en er moet hulpverlening zijn (BHV -organisatie). Naast dat alles moet een werkgever doelmatige persoonlijke beschermingsmiddelen verstrekken en erop toezien dat ze worden gebruikt. Ernstige ongevallen moeten worden gemeld bij de Arbeidsinspectie. Uiteraard moet de werkgever zich, net als de werknemers, onthouden van iedere daad van geweld, pesterijen of van ongewenst seksueel gedrag op het werk,

2.2 Taken, rechten en plichten van operationeel leidinggevenden

Bij het uitvoeren van het VGM -beleid (Veiligheid, Gezondheid en Milieu) worden operationeel leidinggevenden ingezet. Voorlieden, ploegleiders, chefs en andere leidinggevenden op de werkvloer hebben allerlei VGM -taken:

- formuleren van voorstellen en adviezen aan de werkgever;
- onderzoeken van ongevallen en incidenten en het voorstellen van maatregelen;
- controle uitoefenen op (goed gebruik van) arbeidsmiddelen en PBM;
- advies inwinnen van 'preventiediensten';
- waken over de naleving van instructies;
- zich ervan vergewissen dat werknemers beschikken over de juiste deskundigheid en informatie en deze begrijpen en in de praktijk brengen;
- organiseren van de introductie (het 'onthaal') van een beginnend werknemer en een ervaren kracht aanwijzen voor diens begeleiding;
- meewerken aan risicobeheersing, bijvoorbeeld door het (mede) uitvoeren van de RI&E en Taak risico analyses (TRA 's);
- uitvoeren van veiligheidsinspecties;
- organiseren van VGM -bijeenkomsten (toolbox meetings).

2.3 Voorlichting, opleiding en instructie

Geef duidelijke instructie!

Werknemers moeten worden geïnstrueerd en voorgelicht. Dat moet voor aanvang van de werkzaamheden, bij aanwerving van nieuw personeel en inzet van tijdelijke werknemers. Ook als een werknemer wordt overgeplaatst of verandert van werkplek of functie is extra instructie en soms een opleiding vereist. Als er nieuwe of andere arbeidsmiddelen komen, nieuwe werkprocedures of technologieën worden toegepast, moet er ook opnieuw worden geïnstrueerd. Zomaar aan de gang gaan en wel ontdekken waar het schip strandt is nooit goed. De arbeidsveiligheid kan alleen worden gewaarborgd met adequaat opgeleid en geïnstrueerd personeel.

Goede opleidingen en voorlichting moeten begrijpelijk zijn en zijn afgestemd op de specifieke werkzaamheden en op de aard, de capaciteit en de ervaring van de werknemer. Het alleen uitreiken van een boek of handleiding is onvoldoende; instructie moet zo praktisch mogelijk zijn. Opleiding en instructie is natuurlijk belangrijk om ervoor te zorgen dat een werknemer vlot een goed product of werkresultaat aflevert, maar dat moet ook op een veilige en gezonde manier worden gedaan. Het is zelfs wettelijk verplicht dat werknemers voorlichting en opleiding krijgen over de volgende onderwerpen:

- veiligheid, gezondheid en welzijn in het algemeen;
- de gevaren op de werkplek en de getroffen maatregelen;
- de voorschriften en regels die de werkgever heeft opgesteld.

Het belang van het gedrag van werknemers en hun houding ten aanzien van de veiligheid mag niet worden onderschat. Zij zullen gemotiveerd moeten zijn om gehoor en medewerking te geven aan de veiligheidsbevordering. Een leidinggevende heeft daar veel invloed op. Er zijn vele manieren te noemen om de motivatie van werknemers te verbeteren:

- tracht zoveel mogelijk inzicht te krijgen in de geaardheid en de capaciteiten van uw medewerkers;
- geef medewerkers geen opdrachten die onder of boven hun capaciteiten liggen;
- houd rekening met meningen, voorstellen, wensen en adviezen van uw medewerkers;
- koppel terug naar uw werknemers: laat ze weten hoe u over hen en over hun VGM-prestaties denkt;
- beoordeel medewerkers zo objectief mogelijk;
- corrigeer werknemers, maar laat ze in hun waarde als vakman en als mens;
- zorg voor een gezonde dosis zelfkritiek;
- voorkom emotionele situaties (maak geen ruzie!);

- wees niet bezig;
- luister goed naar de ander;
- vertel medewerkers niet slechts hoe ze iets moeten doen, maar ook waarom;
- **geef zelf het goede voorbeeld.**

2.4 Werkplekinspecties

In een ander hoofdstuk is; de veiligheid gedrag observatie ronde, aan de orde gekomen. Deze richt zich vooral op het veiligheidsgedrag van een werknemer. Een werkplekinspectie heeft een breder aandachtsgebied en wordt regelmatig uitgevoerd, bij voorkeur door twee of maximaal drie personen. Het is dus nuttig om bijvoorbeeld een collega-leidinggevende te vergezellen bij zijn werkplekinspecties en omgekeerd. Beide 'rondes' verhogen het veiligheidsbewustzijn en verschaffen goed inzicht in de veiligheidssituatie op de werkplek. Trek er daarom voldoende tijd voor uit (circa 30 minuten). De werkzaamheden worden geobserveerd, waarbij vooral wordt gelet op de VGM - aspecten. Er wordt gecontroleerd op het volgen van procedures en voorschriften en er wordt waar nodig gecorrigeerd en gecommuniceerd. Bij duidelijke gedragsverandering ten gevolge van de inspectie wordt dit besproken. Uw aanwezigheid leidt altijd tot reacties. Eventuele lastige reacties moeten op een later tijdstip met de betrokkene worden besproken. Verstoring van de werkzaamheden moet worden voorkomen. Loop dus niet in de weg. Kijk niet alleen, maar luister, interview, geef adviezen en maak afspraken. Informeer de betrokkene over positieve en negatieve aspecten, van wat u heeft geconstateerd. Natuurlijk moeten notities worden gemaakt en wordt er aandacht geschonken aan incidenten die hebben plaatsgevonden. Een werkplekinspectie kan zich richten op:

- (gebruik van) collectieve en persoonlijke beschermingsmiddelen;
- opstelling (plaats) van werknemers;
- handelingen van werknemers;
- middelen: machines, gereedschap en apparatuur;
- orde en netheid;
- toepassen van procedures.

Na aanleiding van iedere werkplekinspectie wordt een rapport geschreven, waarin aandacht moet zijn voor de bevindingen, de te nemen acties, wie daarvoor verantwoordelijk is en wie ze uitvoeren (opvolgen).

2.5 Algemene verplichtingen van de werknemer

Onjuist gebruik gereedschap!

Iedere werknemer moet zorgen voor zijn eigen veiligheid en gezondheid en voor die van andere betrokken personen. Het in gevaar brengen van collega's, bezoekers of anderen (zelfs mensen die

niets op de werkplek te zoeken hebben) is niet toegestaan. De werknemer mag zichzelf ook niet in gevaar brengen. Hij zal op de juiste wijze gebruik moeten maken van machines, toestellen, gereedschappen, gevaarlijke stoffen, vervoermiddelen en andere middelen. Er mogen dus geen draadnagels in de muur worden geslagen met een grote tang. De wiellader (shovel) mag niet worden gebruikt als hoogwerker en de saucijzenbroodjes mogen niet worden warm gehouden op het elektrische verwarmingstoestel ,waar de kogellagers mee worden verhit, voor de montage.

Als er een ongeval of een bijna -ongeval gebeurt, moet de werknemer dat melden. Ook als er (nog) niets gebeurd is, maar er is wel sprake van een ernstig en onmiddellijk gevaar voor de veiligheid of de gezondheid, dan moet de leidinggevende onmiddellijk op de hoogte worden gesteld. Een werkgever voert een preventiebeleid, dat wil zeggen dat hij op een gestructureerde manier probeert om de veiligheid op het werk te verhogen en daardoor incidenten te voorkomen.

De werknemer moet op een positieve wijze bijdragen aan dat preventiebeleid. Daarmee wordt bedoeld dat de werknemer samenwerkt met de werkgever en met iedereen die met preventie en met het bevorderen van het welzijn op het werk bezig is. Dat kan bijvoorbeeld een preventiedienst of preventiemedewerker zijn. Natuurlijk moet een werknemer zich onthouden van iedere daad van geweld, pesterijen of ongewenst seksueel gedrag op het werk. Vechten, treiteren of anderen ongepast benaderen, is dus niet toegestaan. Om alle risico's en veiligheidsaspecten van het werk te (her-)kennen, moet de werknemer opleidingen, onderricht, voorlichting en instructies volgen. Verder mag hij aangebrachte beveiligingen niet veranderen of weghalen. Het kan zijn dat het omzeilen van beveiligingen op machines, het vastzetten van knoppen of het demonteren van kappen sneller of gemakkelijker werkt, maar het is ten strengste **verboden!** Alle gevaren moeten tenslotte worden gemeld aan de leidinggevende.

2.6 Algemeen recht van de werknemer.

Pas als een werknemer weet wat de risico's zijn en hoe hij moet handelen kan hij veilig werken. De werkgever moet zorgen dat de werknemer informatie krijgt en wordt opgeleid om gevaar te kunnen voorkomen. Er kan plotseling ernstig gevaar ontstaan voor mensen, een onmiddellijk dreigend gevaar zoals ontploffingsgevaar bij een gaslek, plotseling onweer bij buitenwerk op hoogte of een steiger die onder elektrische spanning komt te staan door gebrekkige isolatie van verlengkabels (gevaar voor elektrocutie). Bij dit soort ernstige gevaren mag het werk worden onderbroken, maar alleen als de verantwoordelijke niet tijdig kan optreden (om het gevaar weg te nemen). Het gevaar moet altijd worden gemeld aan de chef. Een werkgever moet er alles aan doen om de werkomgeving veilig en gezond te houden: het hebben van een veilige en gezonde werkomgeving is namelijk ook een recht van de werknemer.

De belangrijkste rechten van de werknemer in de V&G -wetgeving zijn:

- het recht op informatie en opleiding;
- het recht op onderbreking van het werk bij dreigend en ernstig gevaar voor mensen;
- het recht op een veilige en gezonde werkomgeving.

2.7 VGM – overleg.

Zowel de VGM -wetgeving als de VCA, eisen dat werkgevers en werknemers samenwerken aan verbetering van de arbeidsomstandigheden. Daarvoor moeten zij onder andere met elkaar overleggen. Ook werknemers en leidinggevenden moeten regelmatig over veiligheidszaken overleggen. Hiertoe zijn de volgende twee vormen van overleg verplicht:

- overleg tussen werkgever en werknemersvertegenwoordiging;
- werkoverleg met de werknemers: VGM -bijeenkomst (toolbox meeting).

Werkoverleg vindt regelmatig plaats. Het gebeurt gestructureerd, dat wil zeggen met een bepaalde frequentie en steeds met een agenda en een verslag achteraf. Bovendien is het interactief: er moet zowel van onderaf als van bovenaf inbreng zijn. Het is geen 'eenrichtingsverkeer'.

De werkgever is meestal voorzitter van het overleg, maar kan ook zorgen dat hij is vertegenwoordigd door een leidinggevende. Werknemers zijn natuurlijk ook bij het overleg aanwezig, maar voor sommige soorten overleg, kan er een afvaardiging van werknemers zijn samengesteld. Behalve werkgever en werknemers kunnen er deskundigen aanwezig zijn. Van ieder overleg moet een verslag worden gemaakt. De belangrijkste zaken waar dit verslag betrekking op heeft zijn de inhoud van het overleg en advies met betrekking tot bijvoorbeeld persoonlijke beschermingsmiddelen, gevaarlijke stoffen of werkmethoden.

De VGM -bijeenkomst (toolbox meeting)

Een van de taken van de leidinggevende is het organiseren van VGM bijeenkomsten of toolbox meetings. Dat zijn korte vergaderingen in een informele sfeer, gehouden op de werkplek. Ze zijn interactief, de operationele medewerkers en de leidinggevende die eraan deelnemen hebben allemaal hun inbreng. Er komen onderwerpen aan de orde op het gebied van VGM. Mogelijke onderwerpen zijn:

- gebruiken van PBM;
- orde en netheid;
- werkmethodes;
- (nood)procedures;
- incidenten en ongevallen;
- bevindingen van werkplekinspecties.

Het doel van een toolbox meeting is het voorlichten en motiveren van werknemers om onveilige handelingen of onveilig gedrag te voorkomen. In een toolbox meeting worden dus duidelijke afspraken gemaakt en vastgelegd in het verslag van de bijeenkomst. De leidinggevende moet toetsen of de boodschap van de toolbox meeting is begrepen.

2.8 Certificatie, veiligheidspaspoort en opleiding risicovolle taken

De afkorting VCA staat voor Veiligheid Checklist Aannemers, en dat is precies wat het is. Het is een vragenlijst, uitgewerkt als een doorlichting en screening systeem voor aannemers. Het is een keurmerk om aan te tonen dat een bedrijf conform de VCA -regels aan VGM -beheersing doet. Als bedrijf (aannemer) VCA -gecertificeerd is, betekent dit dat het bedrijf de activiteiten op de werkvloer op VGM -gebied beheerst. Dat laatste, en het 'hoofddoel', het voorkomen van incidenten, vormt de doelstelling van de certificatie. Een aannemer verricht werkzaamheden voor en bij opdrachtgevers. Deze opdrachtgevers kunnen van hun aannemers verlangen dat zij VCA -gecertificeerd zijn.

Er zijn drie niveaus (varianten) van VCA -certificatie:

- VCA* (een ster) voor directe VGM -zorg bij activiteiten op de werkvloer;
- het 'zwaardere' VCA** (twee sterren), dat bovenop de elementen uit VCA* ook de veiligheidsstructuren en systemen binnen het bedrijf van de aannemer beoordeelt;
- VCA-P (Petrochemie), dat aanvullende eisen stelt aan bedrijven die complexe risicovolle werkzaamheden in de petrochemie / petrochemische industrie uitvoeren, in aanvulling op VCA**.

VCA -certificatie (deze wordt door een zogenaamde Certificerende Instelling uitgevoerd) is bedoeld voor bedrijven die hun medewerkers risicovolle werkzaamheden of werkzaamheden in risicovolle omgevingen uit laten voeren. Dat kunnen fabrieken zijn, installaties of bijvoorbeeld in de bouw.

2.9 VCU -certificatie

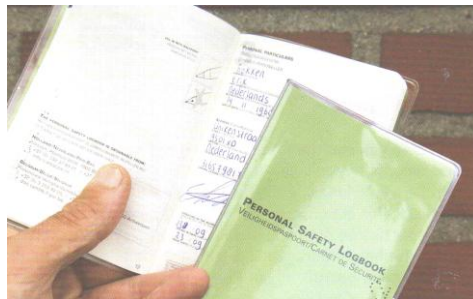
VCU staat voor Veiligheid en gezondheid Checklist Uitzendorganisaties. Zoals de VCA -checklist de VCA -regels voor aannemers op een rijtje zet, zo werkt de VCU -checklist voor een uitzendbureau. Een VCU -gecertificeerde uitzendorganisatie heeft aangetoond dat het proces van het ter beschikking stellen van uitzendkrachten met betrekking tot veiligheid en gezondheid op het werk beheerst.

2.10 VCO -certificatie

VCO betekent Veiligheid, gezondheid en milieu Checklist Opdrachtgevers. Bij VCO -certificatie wordt niet de aannemer of het uitzendbureau beoordeeld, maar de opdrachtgever. Ook die kan immers een grote invloed op veiligheid, gezondheid en milieu hebben. Het doel van VCO is dat de opdrachtgever zorgt voor juiste (VGM-) voorwaarden en omstandigheden om VCA -gecertificeerde aannemers en VCU -gecertificeerde uitzendorganisaties voor hen, op hun terrein risicovol werk te laten doen.

2.11 Het veiligheidspaspoort

Veel werknemers die risicovol werk uitvoeren hebben een veiligheidspaspoort. Dat is een persoonlijk document in de vorm van een groen boekje met belangrijke gegevens over gevolgde opleidingen, trainingen, medische geschiktheden en inentingen. Het veiligheidspaspoort moet correct worden ingevuld. De werkgever (dat is doorgaans degene die de gegevens invult en bijwerkt) heeft een procedure opgesteld om te zorgen dat dit tijdig en juist gebeurt. Als u een veiligheidspaspoort heeft, zal ook deze opleiding voor het VCA-VOL persoonscertificaat in uw veiligheidspaspoort worden ingevuld. De VGM Checklist Aannemers eist dat alle operationele medewerkers (van een gecertificeerd bedrijf) tenminste beschikken over een certificaat, attest of diploma Basisveiligheid VCA (B-VCA). Operationeel leidinggevenden moeten beschikken over het certificaat 'Veiligheid Operationeel Leidinggevenden' (VOL-VCA). Voor risicovolle taken is bovendien een certificaat van de betreffende toets noodzakelijk (zie volgende paragraaf).

2.12 Opleidingen risicovol werk

Risicovol werk vereist goede instructie, en vaak zelfs een gedegen opleiding. In de petrochemie is bovendien de omgeving risicovol, dus daar zijn bepaalde opleidingen verplicht gesteld. Een klein ongelukje met een hijskraan of een onzorgvuldig uitgevoerde gasmeting kan op een petrochemische plant (=productielocatie, fabriek) zeer ernstige gevolgen hebben. Dat is de reden dat de Stichting Samenwerken voor Veiligheid (SSVV), de 'uitvinder en eigenaar' van het VCA -systeem, de SSVV Opleidingen Gids heeft uitgegeven. Daarin staat voor een aantal activiteiten of functies aangegeven dat de operationele medewerker een examen moet hebben afgelegd bij een door hen erkend centrum.

- Voorbeelden van activiteiten waarvoor bij een SSVV erkend examencentrum een examen moet worden afgelegd zijn:
- werken met een vorkheftruck;
- werken met een verreiker;
- werken met een hoogwerker;
- werken aan lage druk flenzen;
- werken als buitenwacht (besroten ruimten);
- verplaatsen van lasten (hijzen);
- werken met onafhankelijke adembescherming;
- gasmeten: explosiegevaarlijke en toxische (giftige) stoffen en zuurstofmetingen.

Samenvatting

Tot de plichten van een werkgever behoren het bevorderen van veiligheid en gezondheid van de werknemers, het voeren van (preventie)beleid en het systematisch organiseren van de VGM -zorg. De operationeel leidinggevende heeft VGM -taken om te helpen bij het beheersen van de risico's. Het organiseren van voorlichting en instructie, het uitvoeren van werkplekinspecties en het houden van toolbox meetings behoren daartoe. Plichten van de werknemer zijn het zorgen voor eigen veiligheid en gezondheid en die van andere betrokkenen, goed gebruiken van PBM (ook goede verzorging ervan) en arbeidsmiddelen. Ongevallen, bijna -ongevallen en gevaren moeten gemeld worden aan de chef. Geweld, pesten of ongewenst seksueel gedrag zijn verboden, instructie en opleiding moeten worden gevolgd.

Beveiligingen moeten worden gerespecteerd. De werknemer heeft het recht op informatie, opleiding, een gezonde werkomgeving en op onderbreking van het werk bij direct ernstig gevaar voor mensen. Overleg is verplicht tussen werkgevers (of afvaardiging) en werknemers (of afvaardiging). Eventueel zijn deskundigen betrokken. Van ieder overleg wordt verslag gemaakt; dat bevat een samenvatting van het overleg en eventueel advies/afspraken.

De VGM Checklist Aannemers is een keurmerk voor VGM -beheersing bij aannemers: VCA*, VCA** en VCA-P (Petrochemie). VCO is voor opdrachtgevers en VCU voor veiligheid en gezondheid bij uitzendorganisaties. De petrochemie eist aanvullende opleiding en toetsing, door erkende centra voor veel risicovolle taken. Werknemers kunnen een veiligheidspaspoort hebben, met relevante gegevens over hun opleiding, training, medische geschiktheid en inentingen.